

Groei en krimp

De bewoningsgeschiedenis van Hof Ravestein

Zestiende en zeventiende eeuw

Verschillende onderzoeksdisciplines hebben zich de afgelopen jaren beziggehouden met Ravestein, een hofstede gelegen in het geografisch centrum van het eiland Walcheren. Martin van den Broeke schreef al over de bewoners van Ravestein in de tijd dat het hof de status van buitenplaats had. Hierop kan worden voortgeborduurd door de periode vanaf de zestiende eeuw te onderzoeken toen Ravestein nog boerderij was. Sinds 1998 heeft dit prachtige landgoed, gelegen vlakbij de molen van Grijskerke, even ten zuidwesten van de kern van dat dorp, alleen een woonfunctie.

Onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van boerderijen op Walcheren is voor een belangrijk deel gebaseerd op overlopers van de Polder Walcheren en gegevens van het kadaster. Overlopers zijn registers waarin het landbezit op het Walcherse platteland werd genoteerd. Vanuit negentiende-eeuwse kadastrale gegevens kan van overloper naar overloper terug in de tijd worden gewerkt. De oudst bewaard gebleven overloper is die van de Oostwatering uit 1566. Dit document is de start van de ontrafeling van de bewonersgeschiedenis van Hof Ravestein.

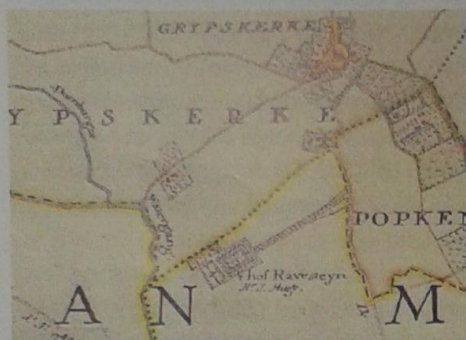
In het tweede kwart van de zestiende eeuw had Adriaen Willeboorts een boerenbedrijfje even buiten Grijskerke. Landbouwer Adriaen moet vóór 1566 zijn overleden, want zijn zoon Logier Adriaens Willeboorts wordt in de overloper van dat jaar genoemd als eigenaar van de boerderij waarop hij woont en werkt. De omvang van de "hofstede met den boogaert" bedroeg twee gemeten en 250 roeden, ofwel ruim een hectare. Daarnaast ontfermde Logier zich nog over een aantal percelen dat op naam stond van zijn moeder, die "Adriaen Willeboorts weduwe" wordt genoemd. In de marge van de desbetreffende bladzijde staat er nauwelijks leesbaar bijgekrabbeld: "Willem Doense". Deze Willem was de opvolger van Logier. Beide mannen waren lokale boeren die hun eigen bedrijf runden op deze plek. Of de boerderij een naam had, wordt nergens vermeld. Gemakshalve wordt in dit artikel "Ravestein" gebruikt. In de volgende bewaard gebleven overloper, die uit 1581 stamt, treffen we Jan Vailant. Hij was afkomstig van Rijsel (Lille), destijds gelegen in de zuidelijke Nederlan-

www.wete

Naast *De Wete* bestaat de website van de HKW, www.hkwalcheren.nl. Hierop treft u onder andere een selectie van artikelen uit eerdere jaargangen aan. Plaatsing op het wereldwijde web heeft als groot voordeel dat een artikel voor iedereen en overal toegankelijk is. Met de hierna volgende bijdrage van Jaco Simons over de bewoners van het Hof Ravestein tussen 1525 en 1798 zet de redactie een nieuwe stap om Wete en web met elkaar te verbinden. De volledige bijdrage met bronvermelding en aanvullende documentatie kan gevonden worden op <http://www.hkwalcheren.nl/wete-en-web/>

den (Waals-Vlaanderen). Vaillant nam het bezit van Willem Doense over en was vermoedelijk de eerste eigenaar die er niet zelf boerde. De boerderij liet hij over aan een pachter. Dat was Paschier van de Broucke. Middelburger Vaillant kocht de boerderij als investering in onroerend goed; dat was namelijk een bijna vanzelf-

Hof Ravestein in 1750, detail van de plattegrond van Walcheren uit de Atlas Hattinga. (Zeeuws Archief)

sprekende situatie bij de beter gesitueerden van die tijd. Zijn aankoop bestond uit vier stukken land, inclusief de boerderij. Zo verkreeg hij in totaal twaalf gemeten en 78 roeden.

Jan Vaillant komen we tegen in de regestenlijst bij de inventaris van het archief van de Polder Walcheren. Hij wordt daarin "Raad der stad Middelburch" genoemd en is vertegenwoordiger, vanwege die stad, bij de Staten van Walcheren. Ook was hij gecommiteerde van de "Breede geërfden des eilands van Walcheren", een instituut dat vergelijkbaar is met ons huidige waterschap. In de jaren 1578, 1581 en 1586 was Vaillant bovendien burgemeester van Middelburg, telkens voor een periode van twee jaar.

Uit de overloper van 1589 blijkt Jan Vaillant

zijn domein te hebben uitgebreid. Hij was in de tussenliggende jaren in bezit gekomen van het grootste deel van het blok rondom Ravestein. Enkele jaren later, in 1591, verliet Vaillant het aardse bestaan. In een schuldbekentenis uit 1594 blijkt dat Jan Vaillant getrouwd was geweest met Elizabeth Thibaut. Hij had geld geleend bij zijn schoonzus Jacomijne Jans om een huis en hofstede De Roode Duijve aan de noordzijde van de Dam in Middelburg te kopen. Mogelijk was de Middelburger verwant aan de beroemde Zuid-Nederlandse kunstschildersfamilie Vaillant, die een paar generaties later zowel in de Nederlanden als ver daarbuiten furore maakte, en die ook uit Rijsel afkomstig was.

Na Vaillants dood gingen zijn dochter Geertruyt en haar man Gregory Gillis zich over Ravestein ontfermen. Een andere dochter, Catalyna, erfde een aantal percelen land. Gregory Gillis was koopman in Middelburg. Hij was actief in het kerkelijk leven, in 1577 als diaken en in 1592 als ouderling binnen de Nederduits-gereformeerde kerk van zijn stad. In 1595 kreeg hij, volgens de registers van octrooien van de Staten van Zeeland, patent voor het oprichten van een "grauw-papiermolen". Verder weten we weinig van deze hoofdstedelijke koopman.

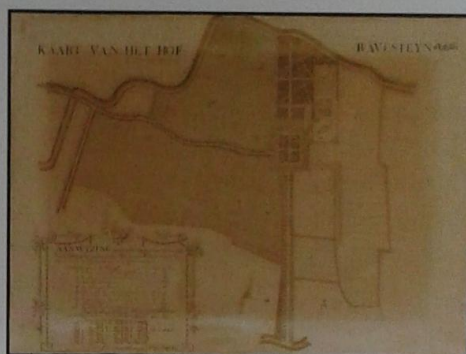
Geertruyt Vaillant werd in elk geval vóór 1622 weduwe en zal Ravestein tussen 1625 en 1630 hebben verkocht aan Jacques van Millegem. "Met Cornelis Boogaerts wezen gemeen" staat er in de overloper van 1630 bijgeschreven. Dat betekent dat Van Millegem een gedeeld eigenaarschap aanging met de kinderen van de in 1624 overleden Cornelis Boogaerts. Jacques en Cornelis kenden elkaar waarschijnlijk door de bestuurlijke functies die

zij in Middelburg bekleedden. Jacques had een ambtelijke functie bij het bestuur van de gewestelijke hoofdstad en Cornelis was secretaris van de zogeheten Landvierschaar van de Stadsambachten van Middelburg en van Kleverskerke. Jacques van Millegem behoorde niet tot de allerrijksten van Middelburg, maar zat zeker in de subtop van vermogende lieden. Zijn familie was afkomstig van het dorpje Millegem in de huidige provincie Antwerpen. Een Jacques van Millegem schopte het tot raad en schepen van Middelburg, tussen 1641 en 1646. Of het in dit verband gaat om Jacques of zijn gelijknamige zoon is niet duidelijk. Vóór 1649 moet Jacques senior in elk geval zijn overleden. In dat jaar wordt namelijk niet hij maar zijn weduwe genoemd in het *Langdijkboeck* van de Oostwatering van Walcheren. Hierin staan eigenaren van onroerend goed op alfabetische volgorde ingeschreven.

Een buytenhuys voor Huyssen?

Raadplegen we de overloper uit 1672, dan treffen we in de introductietekst van het blok waarin Ravestein ligt "De heer rentmeester mr. Frederick Huyssen" aan. Hij blijkt tussen 1660 en 1670 de "vervallen" boerderij van de weduwe Van Millegem te hebben gekocht. Met die aankoop zou hij grootse plannen hebben. Frederick werd in 1636 geboren uit het huwelijk tussen mr. Johan(nes) Huyssen en Margaretha de Knuyt. Frederick trouwde in 1664 met de jonge Johanna Thibaut van Aagtekerke (1645-1669), dochter van de burgemeester van Middelburg, Hendrick Thibaut. Zij schonk Frederick drie kinderen: Johan (1665-1690) en de tweeling Hendrick (1667-1708) en Frederick jr. (1667). Frederick Huyssen en zijn Johanna gingen na

hun huwelijk wonen in het huis De Gouden Leeuw in Lange Delft te Middelburg en op de buitenplaats Waterloooserve. Dat verblijf was het bezit van (schoon)vader Thibaut. Huyssen was vanaf 1668 raad van Middelburg en tussen 1666 en 1678 rentmeester-generaal der domeinen bewesten Schelde. Frederick was in die laatste func-

Plattegrond van het Hof Ravestein, tweede helft achttiende eeuw. (Zeeuws Archief).

tie de opvolger van zijn schoonvader, die op zijn beurt het rentmeesterschap had overgenomen van Fredericks vader. Het was in die tijd heel normaal dat functies van vader op (schoon)zoon overgingen. Huyssen was ambachtsheer van Ravels (gelegen tussen Tilburg en Turnhout, België), Aagtekerke, Domburg-buiten, Kattendijke, Burg, Steenwalle (bij Veurne, België), Tolingsbrugge (?) en Ravestein.

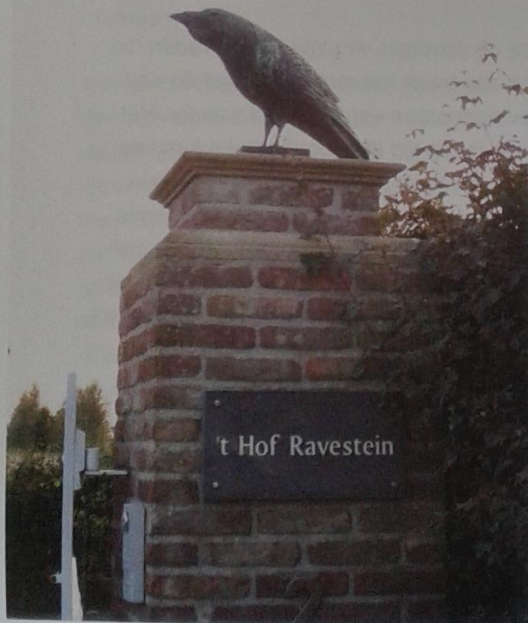
De verleiding is groot om aan te nemen dat Huyssen zijn aangekochte boerderij naar het laatstgenoemde ambachtsheerschap noemde, maar dat is zeer de vraag. Verderop in dit artikel zal namelijk blijken dat de boerderij in 1717 nog "Millegems hofstede" heette, voordat deze, vermoedelijk vlak voor 1719, de naam Ravestein kreeg. Bovendien is het wat betreft het ambachtsheerschap niet duidelijk over welk

ambacht Ravestein het gaat. In elk geval niet over het bekende Land van Ravestein, gelegen in het noordoosten van Noord-Brabant, want dat was een zelfstandig gebied binnen de Republiek en daar kon Huyssen onmogelijk heer van zijn. Het is wel mogelijk dat Huyssen heer was van het vrij onbekende ambachtsheerlijkheidje Ravestein bij Oud-Vlissingen.

Dat Frederick Huyssen verregaande plannen had, is zeker. Hij had weliswaar de beschikking over Waterlooswerve, maar wilde kennelijk een eigen buitenplaats. Dat bewijst niet alleen de koop van een "vervalen" boerderij, maar ook de aanschaf van veel land in het Logier Willeboortsblock en

directe omgeving duidt daarop. Om te beginnen kocht Huyssen bij de vervallen boerderij 27 gemeten land van de weduwe Van Millegem. Waarschijnlijk stond de boerderij al geruime tijd leeg en was deze in een verpauperde toestand geraakt. Vervolgens deed Frederick extra aankopen: twee grote percelen van schoonvader Hendrik Thibaut. Inclusief de genoemde 27 gemeten bedroeg de omvang nu ruim 42 gemeten en zo vergaarde hij het gehele Willeboortsblock. Bovendien kocht hij er in het aanpalende Meijngaert Cornelisblock in de loop der jaren van verschillende personen nog zo'n 40 gemeten bij. In totaal hebben we het dan over meer dan 80 gemeten land dat Frederick in eigendom had. Om het beoogde luxe herenhuis een waardige plek te geven, werd een toegangslaan of baan aangelegd en werd er op het einde daarvan een vierhoekige gracht gegraven. Zo kwam de baan uit op 't Eiland. De aanleg van een gracht rondom het herenhuis moest het geheel een kasteelachtige allure geven, wat eveneens duidt op Fredericks grootse plannen.

Na Johanna's dood in 1669 hertrouwde Frederick met Wilhelmina Henriëtta Heylersich. De plechtigheid werd in 1670 in Rotterdam voltrokken. Hoewel woonachtig op Walcheren, had Frederick sterke banden gekregen met zuidelijk Holland. Wilhelmina's vader Johan Heylersich was namelijk secretaris van stadhouder Willem III. Zo zat de Oranjegezinde Frederick dicht bij de grote namen met wie een heer van stand graag contact wilde hebben. Tussen 1674 en zijn dood in januari 1679 was Frederick eigenaar van buitenplaats Sion bij Rijswijk, een voormalig klooster. Huyssens beoogde Walcherse buitenplaatsproject was vermoedelijk als gevolg van deze ontwikkelin-

Het toegangshek van Hof Ravestein, 28 augustus 2013. (foto J. Francke)

gen en door zijn vroegtijdige overlijden niet tot uitvoering gekomen.

Fredericks erfgenamen, de zonen Johannes en Hendrick, waren bij het overlijden van hun vader minderjarig. Hun belangen werden behartigd door hun voogden Abraham de Brauw, Adriaen Gustaaf graaf van Flodorf en Christiaan Thibaut. Allen hadden nauwe banden met de familie Huysen. De oudste zoon Johannes erfde Ravestein, trouwde met Cornelia Steen-gracht, maar overleed al in 1690 op 25-jarige leeftijd. Na zijn dood nam burgemeester en goede vriend Alexander de Muynck zijn zaken waar. Weduwe Cornelia huwde na een paar jaar met diezelfde De Muynck.

Tussen 1679 en 1698 bleef het stil rondom de beoogde plannen met Ravestein. In de diverse bronnen wordt in deze periode geen specifieke eigenaar genoemd. Totdat Johan de Mauregnault van zich liet horen.

Schuur en woning van Hof Ravestein, gezien vanuit de tuin, 28 augustus 2013. (foto J. Francke)

Johan de Mauregnault en Margarita Huysen

Uiteindelijk werd de stap van boerderij naar buitenplaats dan toch gemaakt. Rond 1709 gingen raadsheer Johan de Mauregnault en zijn vrouw Margarita Huysen, eigenaren van de in de buurt liggende lusthof Poppendamme, namelijk over op de bouw en verdere tuinaanleg van Ravestein, het landgoed dat zij in 1698 hadden verworven. De boerderij en de omliggende grond bleven binnen de familie Huysen, want Margarita was een nicht van Frederick Huysen. Weduwnaar Johan de Mauregnault was in 1680 met haar getrouwd. Margarita was een dochter van Johan Hieronymus Huysen, ambachtsheer van Grijskerke en Poppendamme, en Cornelia van der Nisse.

Zowel in 1709 als in 1712 ging het echt-

paar een hypotheek aan – van respectievelijk 1833 en 666 pond Vlaams – bij Johan van Pere, op dat moment burgemeester van Vlissingen. Zo konden zij hun plannen verwezenlijken.

Een opmerkelijk detail mag hier niet onvermeld blijven. In een zolderbalk in de huidige boerenschuur staat het jaartal 1713 ge-

Hof Ravestein. Goed zichtbaar is de opnieuw uitgegraven gracht van het voormalige buitenverblijf. (Google Maps)

kerfd. Dat jaartal blijkt aardig overeen te komen met de bouwactiviteiten rondom Ravestein. De boerenschuur werd blijkbaar ná de tweede aangegane hypotheek herof verbouwd tijdens een tweede bouwfase. De Mauregnault liet een duidelijk kleinere buitenplaats ontstaan dan Frederick Huysen aanvankelijk voor ogen had gehad. De oprichting van het herenhuis vond bovendien niet plaats op het eerder genoemde eiland, maar er direct naast. Dat duidt zonder twijfel op een bescheidener plan. Het kleine herenhuis lijkt op een uitbreiding van een al bestaand bijgebouw. Omdat Johan en Margarita al aardig op leeftijd waren, lieten zij een extra buitengoed realiseren om te zorgen voor een 'gespreid bed'

voor hun dochter Cornelia Maria. Zeker niet voor zichzelf. Zij hadden immers al het op een steenworp afstand liggende en voor hun oudste zoon bestemde Hof Poppendamme in bezit.

Johan de Mauregnault, heer van Sint Philipsland, was raad en baljuw van Veere. Bovendien was hij gecommiteerde raad, vanwege die stad, bij de Staten van Zeeland en bij de Admiraliteit. De raadsheer woonde in de Langeviele en was lid van de Franse Kerk te Middelburg. Zijn familie was afkomstig van Kamerijk, de Noord-Franse stad Cambrai. Als we een flink stuk terug in de tijd gaan, zien we dat de oorsprong van deze familie in Spanje lag. De Mauregnault zal de verfransing zijn geweest van de Spaanse familienaam De Moreno. Van groot belang in het onderzoek naar Hof Ravestein is een zogeheten schepenaakte uit 1717 die te vinden is in het archief van het gerecht van Grijskerke. Die akte stamt uit het overlijdensjaar van De Mauregnault (1717). Uit deze door zijn zonen Johan Frederik en Geerard verzochte taxatie van hun vaders bezittingen, blijkt de buitenplaats "Millegems hofstede" te heten, vernoemd naar de zeventiende-eeuwse eigenaar Jacques van Millegem. De omvang van het landgoed was toegenomen en bedroeg ruim 106 gemeten; de waarde werd gesteld op ruim 2.448 pond Vlaams. Na De Mauregnaults overlijden erfde zijn dochter Cornelia Maria de Mauregnault Millegemshof. Zoon Johan Frederik ging, zoals voorzien, op zijn vaders lusthof Poppendamme wonen. Cornelia was in het huwelijk getreden met weduwnaar dr. Willem Ferleman. Hij was, net als zijn voorgangers, lid van de vroedschap van Veere, gecommiteerde bij de Generaliteitsrekenkamer en ordinaris-gedeputeerde bij de Sta-

ten-Generaal. Daarnaast was Ferleman VOC-bewindhebber. Vlak nadat Willem en Cornelia hun bezit betrokken, werd een schip van de compagnie Ravestein gedoopt. Het schip werd in 1719 gebouwd op de scheepswerf in Middelburg. Werd het schip naar het landgoed vernoemd? Dat is aannemelijk, maar niet zeker. Zo ja, dan was het in 1719 voor de eerste maal dat de naam Ravestein in verband kon worden gebracht met de buitenplaats en was het Willem Ferleman die Millegems hofstede omdoopte tot Hof Ravestein. Waarom Ferleman koos voor deze naam blijft vooralsnog vaag. Was hij historisch goed onderlegd en legde hij een verbinding met de middeleeuwen? Sommige onderzoekers menen namelijk dat de naam te maken heeft met gebiedsdelen in het centrum van Walcheren die in bezit waren van de vijftiende-eeuwse Anna van Bourgondië, vrouwe van Ravestein. Anna dankte die naam en een deel van dat bezit aan haar tweede echtgenoot, Adolf van Kleef, heer van Ravestein.

Overigens wordt pas rond 1750 het bestaan van de naam Ravestein bevestigd, op de kaart van Walcheren van de cartografenbroers Hattinga.

Kooplieden en landmannen

Na het overlijden van zijn vrouw Cornelia Maria in 1737 en vervolgens van weduwnaar Ferleman zelf, werd Ravestein in 1741 aangekocht door Johan Huijge. Op de kaart van de Hattinga's prijkt Huijge's naam. Huijge woonde op het Molenwater in Middelburg en was een telg uit een koopliedenfamilie. Broer en collega-koopman Hermanus Huijge komen we tegen tijdens een recent onderzoek naar Bon Repos, een van de talrijke speelhofjes in het

ambacht Koudekerke.

Martin van den Broeke stipt in zijn artikel in het tijdschrift *Zuidwesterheem* een aardig verhaal aan. Huijge haalde de woede van velen op de hals toen hij op eigen houtje een dam liet aanleggen, dwars in de Domburgse Watergang. Deze doorgaande waterweg werd veel gebruikt door

Met October
een Handknecht en een Meid
gevraagd, en een driejarig Merrie-
paard te koop, bij K. HUIJSMAN Mz.,
Grijpskerke (Ravestein).

Personeelsadvertentie voor Hof Ravestein. De protestantse eigenaar Huijsman plaatste de advertentie niet in de liberale Middelburgsche Courant, maar in de Zuid-Bevelandse krant De Zeeuw. (Krantenbank Zeeland, De Zeeuw, 6 juni 1917, pag. 4)

Grijpskerkenaren en mensen van ver daarbuiten. Was Huijge's actie niet slim of was het een daad van arrogantie? Waarschijnlijk dat laatste. Vlak voor zijn dood in 1758 gaf Johan Huijge aan dat zijn dochters Sara en Margarita Jacoba zijn erfgenamen zouden zijn. Hij werd op 6 juni 1758 begraven in de Middelburgse Oostkerk.

Rond de jaarwisseling van 1758-1759 werd de Middelburgse wijnkoopman Robbertus van Houte eigenaar van Ravestein, vanwege zijn huwelijk met Johans dochter Sara Huijge. Van Houte groeide op in Zierikzee en trad in Middelburg in het huwelijk met Sara. In die stad bezaten Robbertus en Sara een pand in de Brakstraat. Voordat hij als koopman te boek stond, was Robbertus "capteyn van een compagnie burgers der stad Middelburg".

Na Van Houte's dood en begrafenis in de Oostkerk in 1764, was het Sara Huijge die

de buitenplaats nog hetzelfde jaar verkocht aan Jacobus Smitman. De omvang van het landgoed had nu een hoogtepunt bereikt met de groei naar ongeveer 117,5 gemeten. Ook Smitman was koopman en daarnaast actief in de onroerendgoedsector in Middelburg. Hij bezat vele huizen in de stad. Adriana Johanna Paays was zijn echtgenote. Zij leidde, als zogeheten regentesse, het ouden- of armenweeshuis. Adriana was een dochter van de Middelburgse notaris Adriaan Paays.

Na het overlijden van Adriana Johanna Paays stootten de door haar aangewezen

zaakwaarnemers op 4 juli 1798 haar landgoed af en kwam het geheel in handen van Willem Pieterse Kleijnepier, landman en later schepen van Grijskerke en Poppendamme. Hij betaalde 4.480 pond Vlaams. Van de 117,5 gemeten gingen er 110 naar Kleijnepier en 7,5 naar de in Grijskerke bekende patriciër Galenus Dignus Steengracht. Vanaf dat moment zou de omvang van het landgoed steeds verder afnemen.

Jaco Simons

Vadertje

Da's andere koeke as een 'ielikmaeker

Huwelijksmakelaar

De Walcherse uitdrukking "*da's andere koeke as een 'ielikmaeker*" lijkt op de Nederlandse "dat is andere koek (dan pepernoten)". Ze hebben dan ook dezelfde betekenis: dat is heel wat anders, beter, lekkerder.

De *'ielikmaeker* heeft met Sint Nicolaas te maken. Over deze bisschop van Myra bestaan talrijke verhalen en legenden. Een van die legenden gaat over een arme man die drie dochters had. Omdat hij voor hen geen bruidsschat kon betalen, waren zijn dochters gedoemd ongetrouwd te blijven. Dankzij drie giften van Sint Nicolaas konden de dochters toch trouwen. Sint Nicolaas kreeg daarom de rol van huwelijksma-

kelaar toebedeeld. In de zeventiende eeuw noemde men dat een *hijlickmaeker*. Volgens de website van het Nederlands Bakkerijmuseum was het in diezelfde eeuw gebruikelijk begin december *hijlickmaekers* te bakken. Dat waren koeken van speculaas of taaitaai, versierd met noten en/of glazuur, waarop meisjes stonden afgebeeld die vrijsters werden genoemd. Een jongen probeerde met zo'n versierde *hijlickmaeker* een meisje te versieren. Nam zij de koek aan en kreeg hij van het meisje het hoofd van de koek aangeboden, dan zat hij 'gebakken'. Brak het meisje de benen van de koek af, dan kon de jongen 'de benen nemen'.

